

GISSER GYULA NYITRAI TESTNEVELŐ TANÁR MUNKÁSSÁGÁRÓL

GYULA GISSER WORK OF PHYSICAL EDUCATION TEACHER IN NITRA

Szerző: **DR. BARÁTH LÁSZLÓ**
 Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem
 Közép-európai Tanulmányok Kara
 Pedagógusképző Intézet
 Fotók: **NYITRA MEGYEI KÖZLÖNY,**
GRISBACH MAGDOLNA, GISSER
GYULA DÉDUNOKÁJÁNAK MA-
GÁNGYÚJTMÉNYE

testnevelésnek is fontos szerepet szántak. A Ratio Educationis hét fejezetben tárgyalta az ifjúsági testnevelés kérdéseit. Ezek a fejezetek úttörő jelentőségűek voltak, mivel először foglalkoztak szakszerűen a testnevelés problémakörével.¹

A Ratio Educationis megjelenése után a társadalmi változások függvényében fokozatosan módosultak a testnevelés oktatására vonatkozó előírások, szabályok. Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter 1867 szeptemberében Budára összehívott egy tanulmányi értekezletet, ahol előterjesztették a közoktatás átalakítására irányuló elképzeléseket, s még abban az évben elkészített új tanterv kötelezővé tette a testgyakorlás oktatását. E tanterv már konkrétan is meghatározza a testnevelés-tanítás célját: rendszeres gyakorlás által célszerűen fejleszteni a testet, fokozni annak erejét és ügyességét.²

Összefoglaló: Tanulmányunkban Gisser Gyula (1843–1929) testnevelő tanárnak a Nyitrai Piarista Gimnázium testnevelés-oktatásában, valamint Nyitra (Szlovákia) város sportéletében kifejtett tevékenységének egyes területeit mutatjuk be. Gisser Gyula hiteles életvitelével, életfelfogásával a jelenkori fitness-wellness életfilozófia alapjait rakta le a XIX. század végén Nyitra városában. Számos kezdeményezésével kivívta a város lakosságának s vezetésének elismerését. A rendszeres testmozgás fontosságára hívta fel kortársai figyelmét, s az e területen folytatott tevékenysége a jelenkorban is példaértékűnek tekinthető, egy modernkori életfilozófia előfutáraként is említhető.

Kulcsszavak: iskolai testnevelés, piaristák, úszás, korcsolyázás

Summary: In our study Gisser Gyula (1843–1929) Nitra Piarist High School physical education teacher in the teaching of physical education and sport in some areas of its activity on the life of the city of Nitra (Slovakia) is shown. Gisser Gyula authentic way of life, living conception of the foundations of the contemporary fitness and wellness philosophy were laid down by the nineteenth century. At the end of the century city of Nitra. A number of initiatives earned the city's population and leadership recognition. The importance of regular exercise drew the attention of his contemporaries, and activities in this area at the present time can be considered as exemplary, a modern-day philosophy of life as a precursor could be mentioned.

Key words: physical education, Piarists, swimming, skating

Az iskolai testnevelés térhódításáról

Gisser Gyula testnevelő tanári munkássága szorosan összefügg az általános testkultúra fejlődésével, térhódításával. A testnevelés mint iskolai tantárgy bevezetésére fokozatosan került sor. Az egyházi iskolák viszonyulása e tantárgyhoz az egyes felekezeteken belül részben eltérő tendenciákat mutat, s fokozatos bevezetésében, felzárkóztatásában észlelhetünk hangsúlyeltolódásokat.

Ebben a folyamatban a Ratio Educationis megjelenése jelenti a változások mozgatórugóját, mivel az „edzett polgár és a jó katona” célkitűzés elérésében az iskolai

Gisser Gyula tanári tevékenységének meghatározó kiindulópontjává váltak a fent említett tantervi előírások, s azok tartalmi összetevőiből, a módszertani ajánlások figyelembevételével építette fel a testnevelés oktatását a Nyitrai Piarista Gimnáziumban.

Gisser Gyuláról

Gisser Gyula 1843. április 2-án született Eisenstadt-ban. Nyitrára 1866-ban katonatisztként érkezett, s akkor még senki sem tudhatta, hogy a modern sport, s egy új, addig kevésbé hangsúlyozott, életmód megteremtője lesz. Életmódjával, életfelfogásával a jelenkori fitness-wellness életfilozófia alapjait rakta le, s vezette be az akkori társadalmi viszonyoknak megfelelő módon. Róla nyugodtan elmondhatjuk, hogy a Juvenalis-i intést, miszerint is: „Menssanaincorporeano” — „Ép testben ép lélek” lakozzék, hitelesen élte meg.

Azonnal hozzálátott a városi, s az 1869/70-es tanévtől pedig az iskolai sportélet szakszerű műveléséhez, oktatásához. Már 1868-ban megalakítja a Nyitra megyei Vívó- és Tornaegyletet, melynek működésében, mint okleveles vívómester, fontos szerepet vállal. A vívást magas szinten művelő Gisser Gyula számos hazai és nemzetközi versenyen ért el kiváló eredményeket. Az 1895-ben megjelenő Vasárnapi Újság a következőképpen számol be budapesti szerepléséről: „...szó nélkül nem hagyhatjuk a versenyen szerepelt vidéki vívómesterek elismerésre méltó szép magatartását sem, kik közül Gisser Gyula nyitrai vívómester vált érdemessé az ezüst éremmel való kitüntetésre.”³

Kiváló vívótudását nemcsak az általa alapított sportegyleten belül akarja kamatoztatni, hanem az iskolai testnevelésben is. A VII. és a VIII. osztályosoknak rendkívüli tantárgyként heti 2 órában oktatja a tör- és kardvívás alapjait. Természetesen az akkori tanterv által előírt heti 2 órában oktatta a kötelező testnevelést is, amelynek keretében főleg szabad- és rendgyakorlatokkal foglalkoztak, de gyakran alkalmazta a szereken és a

szerekkel való foglalkoztatásokat is. Az 1876/77-es igazgatói jelentésből megtudhatjuk, hogy: „A tornaszat télen egy nagy teremben, nyáron tág udvaron gyakoroltatott az ifjúság által. A tornakészleteket pedig leginkább csak a haladottabb és edzettebb fiúk, és ezek is csak éberörködés alatt használhatták.”⁴

A középiskolák rendjét 1883-ban egy újabb, a XXX tc. szabályozta. Ez a törvény a testgyakorlatot, tekintettel a katonai gyakorlatokra, ismét felvette a középiskola rendszeres tantárgyai közé.⁵ Ezt a változást az 1886/87-es tanévkezdéstől a nyitrai gimnáziumban is érzékeljük, mégpedig azért, hogy Gisser Gyula a tantervben található tananyagot részletesen, minden évfolyamra kiterjedő leírásában adja meg, valamint a „Testgyakorlás” tantárgy megnevezés „Tornázás” megnevezésre változik.⁶

A XIX. század 90-es éveiben a testnevelés reformálására irányuló mozgalmak egyre erőteljesebben jelennek meg. Miniszteri rendeletek „az elméleti tárgyak tanításával járó szellemi megfeszítés ellensúlyozására szánt tornagyakorlatok mellett” először vezetik be a különböző játékokat, majd a kirándulásokat s a szabadban való mozgásos tevékenységeket. 1891-től elrendelik, hogy a tanítási órákon több játékot alkalmazzanak.

1892-ben a korcsolyázást, a fürdést és az úszást sorolták be a nevelésnek nemcsak kellemes szórakozást nyújtó, hanem az ember szervezetét is nagymértékben és többoldalúan edző és erősítő tényezői közé.

Az úszás népszerűsítése Nyitrán

A Nyitrai Piarista Gimnáziumban ezeknek a rendelkezéseknek, ajánlásoknak nem volt nehéz eleget tenni, mivel már az 1880-as években jégpályával és uszodával is rendelkezett a város.

Nyitra városa mindezen sportlétesítményeket Gisser Gyula főgimnáziumi tornatanárnak köszönhetette, akit e nemes és hasznos tevékenységéért a nyitrai sport atyjának is neveznek. A társasági élet fellendítésében, Nyitra város lakosainak szórakoztatásában, közösségi életének felpezsdítésében óriási jelentőséggel bírtak a Gisser által létrehozott közösségépítő mozgástevékenységek, sportághonosítások.

A vívás mellett az úszás népszerűsítését is magára vállalta számos érdekes rendezvény, verseny megszervezésével. Az első nyitrai táv- és versenyúszást már 1882-ben megszervezte, s a győzteseknek 40-100 forintnyi jutalmakat osztott ki. A versenykiírás szövegében a következőket is olvashatjuk: „E versenyúszásbani résztvevők legkésőbb f. évi július 1-ig, Gisser Gyula uszodatulajdonosnál jelentkezhetnek, ki a versenyzőket a távúszás feltételeivel, a távolság és az úszás módjával fogja megismertetni.”⁷

Az úszás népszerűsítéséhez ún. hidegfürdőt hozott létre, melynek bejáratát egy híres szlogenje díszítette: „Nyugodt és boldog lesz életed, ha a fürdőt felkeresed.” Ugyanott olvasható egy másik, nem kevésbé szellemes felirata is: „Nincs szebb és dicsőbb, mint úszni az ár ellen.”⁸

Gisser ezen úttörő kezdeményezése nem maradt visszhang nélkül. Arnold Ede nyitrai kocsmáros, látva és fel-

buzdulva a Gisser-féle uszoda sikerén, 1888 nyarán egy „csinosan kiállított, modern igényeknek megfelelő” folyami fürdőt épített. A fürdő két egymástól elkülönített, női és férfiosztályból állt, 24 férfi- és 16 női öltözővel.⁹

A Gisser-féle uszoda ezáltal konkurenciát kapott, amit a vállalkozó szellemű Arnold kocsmáros csak ekként kommentált: „...a verseny izmosítja minden vállalat haladását, s mi csak örömmel vehetjük városunkban e versengést.”¹⁰

Mi csak annyit fűzünk a, ma is aktuális, megállapításához, hogy a verseny nemcsak a vállalkozást izmosította, hanem az egyes sportágak fejlődéséhez, népszerűsítéséhez is hatékonyan járult hozzá. Hogy ez mennyire volt érvényes Nyitra városában is, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy Gisser Gyula az úszósport népszerűsítése érdekében úszóversenyek szervezéséhez fogott. 1890 augusztusában több versenyszámban (versenyúszás bizonyos távolságra, ugróverseny a trambulínról lebu-kással, hölgy-versenyúszás, torna az erre alkalmas víz fölötti tornaszerekkel) úszóversenyt hirdet.¹¹

A versenyszámok sokszínűsége és attraktivitása eredeti és jó ötletnek bizonyult a nagy látogatottság eléréséhez. Az 1897-ben rendezett úszóverseny már kibővített versenyszámokkal került megrendezésre. A versenyszámok ismertetését sportágtörténeti szempontból tartjuk hasznosnak és fontosnak: 10-16 éves lányok, 10-14 éves fiúk 50 m-es, az ár ellen és vissza versenye, 14-20 éves ifjak versenye (150 m az ár ellen és vissza), 20 éven felüli urak versenye (300 m az ár ellen és vissza), valamint búvárúszásban versenyeztek.¹²

Az úszóversenyek rendezése mellett, a konkurens uszoda mintájára is, ő is hozzáfog uszodája átalakításához, modernizálásához. Kiszélesíti a fürdőépületeket, s ezáltal megnöveli az öltözőfülkék számát, s zuhanyozóké-szülékekkel látja el azokat.¹³

A Gisser-féle uszoda megnyitása és üzemeltetése mellett sokan a folyófürdőzést is választották, ahol sok esetben megbotránkoztató, „ázsiai állapotok” uralkodnak.

Számos panasz, felhívás jelenik meg a helyi sajtóban is, melyek igaz, hangsúlyozzák a szabadban történő úszás egészségre kifejtett áldott hatását is, de nem hagyhatják szó nélkül a „szemérmert-sértő módon való fürdőzést” sem. Itt főleg a „nem kellő fürdőöltözőkkel ellátott” fürdőzőket bírálják, akikre példás bünteteskiszabást kérnek, s egyben a rendőrség határozottabb fellépését is a vétkekkel szemben.¹⁴

A Gisser-féle uszodát látogatók finom érzését bántották az efféle jelenségek. Ugyanis nála kulturáltabb környezetben és körülmények között fürdőzhetek a vendégek. E példa alapján is megállapíthatjuk, hogy a Gisser által létrehozott és működtetett sportlétesítményekben egy-fajta viselkedési-nevelési stílus is érvényesült, melynek az ifjúság nevelésében mind a mai napig óriási jelentősége van.

A korcsolyázás népszerűsítése Nyitrán

Gisser munkásságából megemlítenénk még a korcsolyázás, korcsolyasport megalakítása és népszerűsítése terén kifejtett maradandó tevékenységét.

A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter 47020/85. szám alatt kelt rendelete folytán a testgyakorlatok mindennemű ágának: tornaszás, korcsolyázás, úszás, vívás stb. gyakorlása és pártolása ajánlatos. Gisser Gyula ennek a rendeletnek értelmében a városi hatóságokhoz kérvényt nyújt be egy jégpálya engedélyezésére. A városatyák a 4671/86. számú engedéllyel a megyeház melletti réten engedélyezik a jégpálya kialakítását és működtetését.¹⁵ Így tehát már semmi akadálya annak, hogy 1886 telén Nyitrán a korcsolyázás is felzárkózzon a többi sportág mellé.

A sportág fejlődéséhez, ugyanúgy, mint az úszás esetében is, nagyban hozzájárult a konkurens jégpálya kialakítása is, mely nem váratott túl sokáig magára, mivel már 1888-ban, két évvel a Gisser-féle jégpálya nyitása után, megnyitja jegét a Boross Marcell által létrehozott jégpálya.¹⁶

Boross úr kávéval is kedveskedett a csúszkálni vágyóknak, a Gisser jégpályáján pedig a helyi önkéntes tűzoltóegylet zenekara tette kellemesebbé a jégen siklást. Előfordult, hogy a Nyitra folyóban alacsony volt a vízállás, s ezért félő volt, mivel a jégpályához szükséges vizet a folyóból nyerték, hogy nem lesz jégpálya. Gisser „bácsi”, ahogy a diákjai hívták, ezt a problémát is megoldotta a helyi molnárok segítségével, akik a zsiliprendszer változtatásával vizet juttattak a jégpályára, s így elhárították a korcsolyázni vágyók aggodalmait.

Gisser tanár úr a piarista diákokkal rendszeresen látogatta jégpályáját, s tanította őket a korcsolyázás alapjaira.

Befejezés

Befejezésként megállapíthatjuk, hogy Gisser Gyula „bácsi” egyik legismertebb alakja volt az akkori nyitrai közösségnek. A sport, testnevelés területén kifejtett tevékenysége sokrétű volt: az úszás, vívás, korcsolyázás meghonosításával, valamint számos egyéb kezdeményezésével úttörő szerepet töltött be Nyitra város sportéletének fejlődésében. E tevékenységét figyelembe véve és annak elismeréseként is az 1869/70-es tanévben meghívják a helyi piarista gimnáziumba testnevelő tanárnak, ahol teljes erőbedobással és elszántsággal foglalkozik az ifjú nemzedék mozgáskultúrájának fejlesztésével. Játékdélutánokat, természetjáró táborokat, szabadidős tevékenységeket szervez a nebulóknak, s nem feledkezik meg a gyengébb képességű diákokról sem, akiket személyre szabott mozgásprogramokkal motivál, s kapcsol be a rendszeres testmozgásba. Egyénisége, sajátos humora, kedvessége, embersége rövid időn belül közkedvelté tette a diákság körében, s világi tanárként példaképül szolgált a szerzetes tanároknak is. A rendszeres testmozgás fontosságát hangoztatva a jelenkorban is aktuálisak nézetei, s a jelenkori fitness-wellness státuszának, well-being életfilozófiának előfutáraként is említhetjük.

Gisser Gyula 87 éves korában, 1929. október 9-én Nyitrán halt meg. Meggyőződésünk, hogy a Nyitrai Piarista Gimnázium testnevelés-oktatásában és Nyitra város sportéletében végzett tevékenységéből, munkásságából ma is érvényes tanulságokat, következtetéseket tudunk

levonni. Emberi, szakmai magatartása pedig példaértékű lehet minden pedagógusnak, testnevelő tanárnak.

Irodalomjegyzék:

- ¹ Ratio Educationis. Az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása. Ford. jegyzetekkel és mutatókkal ellátva Mészáros István. Bp., 1981.
- ² Eötvös József válogatott pedagógiai művei. Összeállította: Felkai L. Tk. Bp., 1957. 128. o.
- ³ Vasárnapi Újság. 1895. 42. évf., 21. szám, 338. o.
- ⁴ Egy tanév a nyitrai r. k. főgymnasium életéből. Igazgatói jelentés az 1876—77-iki működéséről.
- ⁵ Magyar Törvénytár 1882—1883. évi Törvénycikkek — Országgyűlési Könyvtár, Bp., Franklin Társulat, 1896., 265—284. o.
- ⁶ A Nyitrai r. k. Főgymnasium 1886—87. iskolaévi Értesítője, 22—23. o.
- ⁷ Nyitra megyei Közlöny. 1882. 22. sz.
- ⁸ Nitra Arany Könyve. Dr. Faith kiadása. Nitra, 1940. Löwy Antal és fiai nyomdája., 31—32. o.
- ⁹ Nyitra megyei Közlöny. 1888. 17. sz.
- ¹⁰ U.o.
- ¹¹ Nyitra megyei Közlöny. 1890. 28. sz.
- ¹² Nyitra megyei Közlöny. 1897. 22. sz.
- ¹³ U.o.
- ¹⁴ Nyitra megyei Közlöny. 1895. 21. sz.
- ¹⁵ Nyitra megyei Közlöny. 1886. 52. sz.
- ¹⁶ Nyitra megyei Közlöny. 1888. 3. sz.

KÉPMELLÉKLET

Fotók: Nyitra megyei Közlöny, Grisbach Magdolna, Gisser Gyula dédunokájának magángyűjteménye

Gisser Gyula

Gisser-fürdő a Nyitra folyón

Gisser-fürdő a Nyitra folyón

Úszóverseny a Nyitra folyón

Korcsolyázók

Jégkorongozók